

БАТЬКІВСЬКЕ СТАВЛЕННЯ ДО ПІДЛІТКІВ І МОЛОДІ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ ЯК ЧИННИК СУБ'ЄКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ЇХНІХ ДІТЕЙ

PARENTS' ATTITUDE TOWARDS TEENAGERS AND YOUNG PEOPLE WITH HEARING IMPAIRMENTS AS A FACTOR OF THEIR CHILDREN'S SUBJECTIVE WELL-BEING

Статтю присвячено дослідженню ставлення батьків, що чуять, до дітей із порушеннями слуху. Здійснено теоретико-методологічний аналіз української й зарубіжної фахової психолого-педагогічної літератури з даної проблематики. У межах теоретичного аналізу виокремлено типи батьківського ставлення, що виховують дітей із порушеннями психофізичного розвитку: виховання дитини у культурі хвороби, заперечувальна позиція, партнерська позиція, наставницька позиція, домінуюча позиція, гіперопіка. Створено анонімну онлайн-анкету, що відображає різні типи ставлення батьків, що чуять, до підлітків й молоді з порушеннями слуху. У дослідженні взяла участь 50 батьків-респондентів, що чуять та виховують дітей із порушеннями слуху, із них 86% матерів і 14% батьків. Авторська анкета висвітлювала такі питання, як: ступінь втрати слуху у дитини з порушеннями слуху, різний рівень слухомовленнєвої реабілітації, рівень освіти, наявність хобі у підлітка й молоді з порушеннями слуху, ступінь самостійності такої дитини, наявність власного доходу. У даній анкеті також висвітлено питання стосовно наявності друзів у дитини, проблеми спілкування з однолітками, що чуять, звернення за допомогою у навчанні до вчителів, потреба у перекладачеві жестової мови у закладах освіти. Досліджено питання наявності конфліктів між батьками, які виховують дітей, що чуять, і батьками нечуючих підлітків. Отримані результати показали, що батьки мають адекватну партнерську позицію до своїх дітей із порушеннями слуху, що проявляється у наданні дитині з порушеннями слуху достатньої самостійності у вирішенні життєвих труднощів. Згідно з результатами анкетування, батьки не соромляться своєї дитини з порушеннями слуху, що свідчить про повне прийняття такої дитини незалежно від обмежень її здоров'я. З іншого боку, дана анкета виявила недостатню інклюзивну компетентність із боку педагогів, із боку чуючих батьків, що виховують дітей із типовим розвитком, і чуючих ровесників.

Ключові слова: порушення слуху, моделі виховання, стилі батьківського виховання, способи ставлення батьків до дітей із пору-

шеннями слуху, суб'єктивне благополуччя, культура Глухих.

The article is devoted to the study of the attitude of hearing parents towards children with hearing impairment. A theoretical and methodological analysis of Ukrainian and foreign specialized psychological and pedagogical literature on this issue was carried out. Within the framework of the theoretical analysis, the types of parental attitudes that raise children with psychophysical developmental disorders were distinguished: raising a child in the cult of illness, a negative position, a partner position, a mentor position, a dominant position, and hyperopia. An anonymous online questionnaire was created that reflects different types of attitudes of hearing parents towards teenagers and youth with hearing impairment. 50 parents-respondents, who are hearing and raising children with hearing impairment, took part in the study, of which 86% were mothers and 14% were fathers. The author's questionnaire covered such questions as: degree of hearing loss in a child with hearing impairment, different level of hearing-speech rehabilitation, level of education, presence of hobbies in a teenager and young person with hearing impairment, degree of independence of such a child, availability of own income. This questionnaire also covers issues related to the child's presence of friends, communication problems with hearing peers, asking teachers for help in learning, and the need for a sign language interpreter in educational institutions. The issue of conflicts between parents raising hearing children and parents of deaf teenagers was studied. The obtained results showed that parents have an adequate partnership position towards their children with hearing impairments, which is manifested in giving the child with hearing impairments sufficient independence in solving life's difficulties. According to the results of the survey, parents are not ashamed of their child with hearing impairment, which indicates full acceptance of such a child, regardless of his health limitations. On the other hand, this questionnaire revealed insufficient inclusive competence on the part of teachers, on the part of hearing parents raising children with typical development, and hearing peers.

Key words: hearing impairment, models of upbringing, parenting styles, ways of parents' attitude towards children with hearing impairment, subjective well-being, Deaf culture.

УДК 059.9. 616.092
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.61.36>

Миколук Д.О.

аспірантка кафедри психології розвитку
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Вступ. Батьківське ставлення до підлітків і молоді з порушеннями слуху є важливим чинником, який суттєво впливає на їхнє суб'єктивне благополуччя. Порушення слуху у підлітків і молоді спричиняє додаткові перепони у спілкуванні, навчанні та соціалізації, що вимагає від батьків особливого підходу до виховання та підтримки. Розуміння з боку батьків може значно підвищити рівень задо-

воленості життям та емоційного благополуччя їхніх дітей. Підтримка, розуміння і позитивне сприйняття своїх дітей із порушеннями слуху сприяє формуванню їх самостійності, впевненості у власних силах та здатності адаптуватися до зовнішніх обставин. Важливу роль відіграє також забезпечення належних умов для розвитку навичок комунікативної компетентності та інтеграції у суспільство.

Отже, батьківське ставлення може стати надійним фундаментом для створення середовища, у якому підлітки і молодь із порушеннями слуху зможуть відчувати себе психологічно благополучними та задоволеними своїм життям.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виховання дитини з особливими освітніми потребами може стати причиною стресу для всієї сім'ї і викликати серйозні емоційні труднощі. Це може змінити звичний ритм життя сім'ї. Як уважає І.П. Денищук, більшість батьків дітей з особливими освітніми потребами часто має специфічне ставлення до своїх дітей. Вони зазвичай концентруються на збереженні здоров'я дитини, але можуть недооцінювати особистісний розвиток. Деякі батьки можуть ставити передбачливі вимоги до дітей, які насправді можуть бути неспівмірними з їхнім рівнем розвитку. Часто батьки виявляють гіперопіку під час виховання дітей із психофізичними порушеннями [1, с. 82].

Згідно з класифікацією, представленою Л. І. Чопик, існують кілька типів батьківських позицій стосовно дитини з порушеннями психофізичного розвитку:

1. Заперечувальна позиція: батьки віддаляються від дитини і відмовляються від відповідальності за наслідки. Вони можуть демонструвати неконструктивні методи подолання стресу.

2. Домінуюча позиція: батьки не приймають реальність порушень у стані дитини і встановлюють надмірні або неадекватні цілі. Їхня невдача у досягненні цих цілей призводить до стресу.

3. Наставницька позиція: батьки активно співпрацюють із дитиною і фахівцями з метою повного одужання. Однак якщо цілі важко досягти, це може стати причиною психічного виснаження.

4. Партнерська позиція: батьки зберігають емоційну дистанцію від труднощів дитини, але зберігають цілісне ставлення до неї, використовуючи свої особисті ресурси та концентруючись на успіхах [2, с. 294–295].

На думку Л. І. Чопик, адекватна батьківська позиція полягає в об'єктивній оцінці психічних, вікових і характерологічних особливостей дитини і вихованні, заснованому на цій оцінці. Неадекватна батьківська позиція виникає, коли батьки не бачать дійсність щодо своєї дитини, не розрізняють її справжніх можливостей і якостей. Це може призвести до нестійкого та невідповідального виховання, що своєю чергою, може спричинити відставання дитини з особливими потребами у розвитку. Досягнути адекватної батьківської позиції можливо лише через успішну психологічну адаптацію батьків до нової ситуації, яка виникла з народженням дитини з нетиповим розвитком [2, с. 295].

Помилковим типом батьківського ставлення є виховання дитини з порушеннями психофізичного розвитку в культурі хвороби. У цьому разі, на думку Л. М. Федоришин, увага та життя сім'ї цілком підкорюються потребам хворої дитини. Батьки, зробивши з дитини свого кумира, переконливо демонструють, що існують виключно для неї. У таких умовах дитина може вирости примхливою та з упередженою іпохондричною налаштованістю до світу [3, с. 92].

У групі батьків, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, спостерігаються високі рівні тривожності, напруженості і депресії. Це свідчить про те, що ці батьки часто перебільшують хворобу своєї дитини (гіпернозогнозія), що відображається у їхньому підвищеному контролі активності та обережності щодо фізичних навантажень дитини. Вони завжди в напруженому стані, переконані, що життя їхньої дитини не може бути безпечним і здоровим, що призводить до постійного емоційного хвилювання. Ці батьки також проявляють виражену тривожність, почуття закомплексованості, нерішучості, нервозності та невпевненості. Вони можуть відчувати себе пригніченими, бажати плакати, відчувати втомленість і дратівливість, а також прагнути довести свою правоту навколишньому світу [4, с. 160].

На думку А. Пехаревої, батьки дітей із нейросенсорними порушеннями слуху мають більш реалістичне уявлення про свою дитину, що сприяє формуванню здорового самоставлення у підлітків із такими порушеннями. Виявлено, що стиль поведінки батьків, такий як контроль, близькість (симбіоз) та позитивне ставлення до помилок, позитивно корелює із рівнем неадекватної самооцінки у підлітків. Результати дослідження підтверджують, що сімейна атмосфера та спосіб ставлення батьків до дітей із порушеннями слуху можуть значно впливати на їхнє ставлення до себе. Більшість нечуючих підлітків недооцінюють себе та свої можливості, етичні якості та вчинки. Важливо зауважити, що недооцінка себе часто спостерігається серед підлітків, але такий високий відсоток неадекватної самооцінки не є позитивним показником. Загалом близько 70% дітей підліткового віку з порушеннями слуху мають недостатні навички і вміння у сфері само-рефлексії та самоаналізу. Ці дані показують, що більшість батьків (59%) повністю приймає своїх дітей з усіма їхніми особливостями і планами, відчуває симпатію та підтримку. Водночас 41% батьків також приймають своїх дітей, але відчувають певне незадоволення. Шкали «кооперація» і «симбіоз» показують, що батьки виявляють зацікавленість і злиття зі своїми дітьми. Важливо відзначити, що результати за шкалою «контроль та ставлення до невдач»

різко відрізняються між батьками з порушеннями слуху і тими, хто чує добре. У батьків зі слуховими проблемами низькі показники за цією шкалою становлять 33%, порівняно з 9% у батьків з нормальним слухом. Це може пояснюватися тим, що батьки з порушеннями слуху розуміють специфіку та виклики, з якими стикаються їхні діти, і тому не схильні до надмірної опіки чи контролю. Батьки, які мають нормальний слух, порівняно з батьками з порушеннями слуху більш уважно стежать за своїми дітьми, більше переживають за них і більше контролюють їх [5, с. 202, 204–206].

Як уважають О. С. Казачінер, Ю. Д. Бойчук, деякі батьки використовують неправильні моделі виховання, такі як гіперопіка, коли вони роблять за дитину все, навіть те, що вона може робити самостійно, що призводить до обмеження можливостей розвитку дитини. Суперечливе виховання може виникати, коли різні члени сім'ї застосовують різні методи виховання, що може призводити до плутанини і неоднозначних очікувань у дитини. Виховання на кшталт підвищеної моральної відповідальності може призвести до перенапруження у дитини, оскільки батьки покладають на неї завдання, з якими вона важко справляється через свої вади. Модель «симбіозу» може призвести до того, що батьки занадто поглиблюються у проблеми дитини, що ускладнює її розвиток [6, с. 222].

Батьки відчувають тривогу щодо майбутнього своєї дитини, особливо щодо її спілкування з однолітками, навчання, професійної кар'єри та особистого життя. Це переживання є основним у їхніх емоційних станах, оскільки вони усвідомлюють обмеження, пов'язані з порушеннями у їхньої дитини, які ускладнюють реалізацію їхніх та дитини очікувань і бажань. Ці почуття тривоги збільшують відчуття моральної відповідальності й обов'язку батьків стосовно розвитку дитини та подолання наслідків порушення здоров'я [7, с. 126].

Індійські дослідники Кумар Суман й Рао Гіта (Kumar Suman & Rao Geeta) виявили, що батьки-чоловіки проявляють більш позитивне ставлення до дітей із порушеннями слуху порівняно з матерями. Дослідження показало, що ця різниця у поглядах між матерями і батьками є статистично значущою ($p < 0,05$) [8, с. 113].

У 2023 р. Дж. Сілі, К. Макмахон і Н. Свеллер (J. Sealy, C. McMahon & N. Sweller) провели дослідження за допомогою онлайн-опитування. Досліджували два основних питання: чи існує різниця у способі, як батьки, щочують, ставляться до своїх глухих та дітей із типовим розвитком. Друге питання полягало у вивченні впливу здатності батьків, щочують, подолати свої емоції щодо діагнозу глухоти дитини на їхню батьківську мораль та сприйняття глухоті дитини як уразливої. У дослідженні брали

участь 84 батьки, які мали щонайменше одну дитину з порушеннями слуху віком від 5 до 12 років. Батьки відповідали на питання анкети про свій досвід батьківства, стиль виховання та сприйняття уразливості дитини. Також їх запрошували відповісти на онлайн-версію наративного інтерв'ю з відкритими питаннями щодо їхніх емоцій та почуттів, коли було поставлено діагноз щодо проблем зі слухом у їхньої дитини. Згідно з дослідженням, діти з порушеннями слуху сприймалися батьками як більш уразливі порівняно з їхніми братами і сестрами, щочують. Хоча між дітьми не було виявлено різниць у стилях батьківства (авторитарний, авторитетний та дозвільний), проте наявність діагнозу та освіта батьків значно впливали на сприйняття батьківства [9, с. 2764, 2765].

У даному дослідженні, яке здійснили У. Ріддхіма, Р. Ранжан (U. Riddhima, R. Ranjan), виявлено, що загальний рівень знань батьків щодо проблем зі слухом коливається від задовільного (31,6%) до поганого (7,9%) рівнів; але більшість батьків має хороші (60,5%) знання на цю тему. Батьки дітей із хорошими знаннями можуть краще підтримувати процес реабілітації дітей із порушенням слуху. Менший відсоток батьків може недостатньо допомагати своїм дітям у виявленні, оцінці та реабілітації проблем зі слухом через недостатню інформованість [10, с. 158, 159].

Під час іншого дослідження К.Р. Овергаард, Б. Орбек, К. Вагнер, С. Фріс, Б. Ере, П. Зайнер (K. R. Overgaard, B. Oerbeck, K. Wagner, S. Friis, B. Shre, P. Zeiner), проведеного в 2021 р., були надіслані анкети батькам підлітків зі слуховою втратою, а також самоанкети їхнім підліткам. Батьки повідомляли про своє сімейне становище (проживання разом чи окремо), наявність слухової втрати у родині, рівень освіти матері/батька, вік та стать дитини, тип слухової втрати (одностороння або двостороння), наявність слухового пристрою (кохлеарний імплант, звичайний слуховий апарат або його відсутність), тип навчання дитини (звичайна школа чи ні), бажана мова спілкування (мовлення або жестова мова) та чи навчається дитина жестової мови. Також батьки відповідали на питання щодо стурбованості щодо розвитку своєї дитини на теперішній момент (так/ні). У цьому дослідженні було виявлено, що батьки зазначали більше проблем у хлопчиків, аніж у дівчат, за всіма підшкалами, окрім емоційних проблем. Окрім того, батьки вважали хлопчиків менш просоціальними порівняно з дівчатами. З іншого боку, самі дівчата-підлітки зазначали про більшу наявність у них емоційних проблем, аніж хлопці-підлітки. Результати показали, що молоді люди з втратою слуху мають значно більше проблем з емоціями та поведінкою, які були зазначені їхніми батьками (але не самими ними), а також про

гіршу якість життя за оцінками як батьків, так і самих молодих людей порівняно зі здоровою молоддю. Середній результат загального балу Індексу якості життя, який був заявлений батьками, становив 22,76% і свідчить про значно гіршу якість життя порівняно з тією, яку звітували батьки норвезької молоді з нормальним слухом. Як батьки, так і молодь із порушеннями слуху заявляли про значно гіршу якість життя, ніж та, яку зафіксовано серед здорової молоді в Норвегії [11, с. 1, 2, 4–5].

Метою дослідження є з'ясування ставлення батьків, що чують, до своїх дітей підліткового віку та молоді, оскільки батьківське ставлення та стилі виховання є значущими чинниками суб'єктивного благополуччя їхніх дітей.

Методи дослідження. Для досягнення даної мети ми розробили анкету для батьків, що чують та виховують дітей підліткового віку та молоді з порушеннями слуху. Дана анкета містить 33 питання щодо батьківського ставлення та виховання у Гугл-формі. До анкети включені такі питання: ступінь втрати слуху, рівень освіти, переважна мова спілкування у родині, ступінь самостійності дитини, залучення дитини до прийняття рішень у сім'ї, бачення майбутнього дитини з порушеннями слуху, соціальна ситуація розвитку дитини та ін.

Результати дослідження. В опитуванні взяли участь батьки, що чують, які виховують підлітків і молодь із діагнозом порушення слуху різного ступеня. Усього взяли участь в опитуванні 50 респондентів із Києва, Львова та Житомира, із них 86% матерів і 14% батьків. Віковий діапазон дітей із порушеннями слуху – від 12 до 26 років.

52% опитаних батьків зазначили, що у їхньої дитини значне порушення слуху; 40% батьків вважають, що у дитини глухота, 10% батьків зазначають, що наявне незначне порушення слуху у дитини.

Стосовно питання щодо слухової реабілітації дітей із порушеннями слуху, то батьки відповіли так: 62% дітей протезовані слуховими апаратами, 10% батьків зазначають, що їхня дитина кохлеарно протезована, 10% батьків стверджують, що їхня дитина лише іноді носить слухові апарати. Ще 10% батьків зазначають, що їхня дитина не носить жодних засобів слухопротезування. Батьки по-різному поставилися до важливості своєчасного слухопротезування їхніх дітей та постійного носіння цих засобів. 10% батьків усе ж таки не розуміють важливість того, що чим раніше дитина протезована й адекватно сприймає ці засоби, тим кращий розвиток когнітивних процесів, зокрема усної мови й мислення, та краще розвинутий соціальний складник розвитку дитини, від якого залежить її продуктивна і всебічна соціалізація.

Після підтвердження діагнозу втрати слуху у їхньої дитини 48% батьків почали займатися розвитком усного мовлення. 38% батьків зазначають, що розвивали дитину, використовуючи як усне, так і жестове мовлення. 26% батьків стверджують, що їхню дитину з порушеннями слуху навчали виключно у спеціальному закладі освіти. Це свідчить про те, що батьки мають різні стратегії щодо розвитку мовлення їхньої дитини. Від цього чинника залежать своєчасність слухопротезування і часу встановлення діагнозу дитині, розвиток мовлення у сензитивний період, що є дуже важливим для розвитку слухомовленнєвих навичок у дитини з порушеннями слуху. Майже половина опитуваних вважає за потрібне виховувати своїх дітей у культурі чуючих. 38% батьків вважають, що потрібно виховувати дитину в бікультурній ідентичності, розвиваючи як усне, так і жестове мовлення. 26% опитаних батьків зазначають, що їхню дитину з порушеннями слуху варто виховувати в культурі Глухих.

Згідно з дослідженням, основними засобами спілкування у підлітків і молоді з порушеннями слуху є усна і жестова мови, так стверджують 58% опитуваних. 22% батьків зазначають, що основним засобом спілкування в сім'ї є усна мова. А 18% батьків зазначають, що тільки жестова мова наявна у дитини з порушеннями слуху. Це свідчить, що результати слухопротезування при одному й тому ж самому діагнозі можуть мати різний результат. Ті, хто посилено займався з дитиною зі слуховою депривацією розвитком слухомовленнєвих навичок, демонструють певний прогрес у розвитку усного мовлення у дитини з порушеннями слуху, або білінгвізм (притаманне і жестове, й усне мовлення). Батьки, які не розвивали свою дитину в сім'ї, як правило, спілкуються виключно жестовою мовою, засвоєною у спеціальному закладі освіти.

Стосовно виду закладу освіти, де навчаються підлітки і молодь із порушеннями слуху, то 80% батьків стверджують, що їхня дитина навчається у спеціальному закладі освіти. 10% батьків зазначають, що їхня дитина навчається в інклюзивному класі. 8% батьків стверджують, що їхня дитина навчається у загальноосвітній школі за індивідуальною формою навчання. 2% опитаних батьків зазначили, що їхня дитина навчається у закладі вищої освіти. Результати дослідження показали, що більшість дітей навчається у спеціальних закладах освіти. Незначний відсоток щодо інклюзивної освіти дітей із порушеннями слуху свідчить про недостатню просвітницьку діяльність серед батьків стосовно впровадження можливостей інклюзивного навчання у закладах середньої освіти та недовіру батьків до цих закладів.

Під час відповіді на питання щодо необхідності перекладача жестової мови у закладах

освіти 52% батьків стверджують, що потрібен перекладач жестової мови під час занять для їхньої дитини з порушеннями слуху. А 48% батьків вважають, що не потрібен перекладач жестової мови. Ці результати свідчать про різноманітні думки батьків щодо необхідності перекладача жестової мови для їхніх дітей із порушеннями слуху під час занять у закладах освіти. Більшість батьків, які підтримують необхідність такого перекладача, можуть уважати, що це сприятиме кращому сприйняттю матеріалу та комунікації для їхніх дітей. З іншого боку, деякі батьки, які вважають, що перекладач не потрібен, можуть уважати, що їхні діти впорядуються без додаткової підтримки або мають інші способи навчання. Важливо розглядати ці різні думки під час розроблення програм та середовищ навчання для дітей із порушеннями слуху, щоб забезпечити їм найбільш ефективну і комфортну освітню підтримку.

На запропоноване питання щодо конфлікту з учителями 82% батьків стверджують, що відсутні будь-які конфлікти з педагогами щодо навчання й виховання дитини з порушеннями слуху. Утім, 18% батьків стверджують, що мають конфлікти з учителями. Існування конфліктів може бути пов'язане з різним баченням виховання дитини з порушеннями слуху або недостатньою підтримкою з боку школи. Для створення сприятливого середовища для всіх учнів, включаючи дітей з особливими потребами, важливо враховувати думки та досвід батьків і забезпечувати відповідну підтримку у школі як для дітей із порушеннями слуху, так і для їхніх батьків.

9. Чи були у Вас конфлікти з вчителями, (викладачами) закладів освіти?
50 відповідей

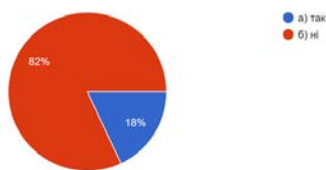

Рис. 1. Наявність конфліктів батьків і вчителів

Стосовно питання щодо конфліктів їхньої дитини з порушеннями слуху з іншими учнями, пов'язане з порушеннями слуху, результати показали, що 78% опитаних батьків стверджують, що відсутні такі конфлікти, однак 22% батьків зазначають, що наявний конфлікт. Тут можна простежити, що наявність такого конфлікту свідчить про булінг через порушення стану слухової системи такого учня, також розгляд учня з особливими освітніми потребами як об'єкт дискримінації. У цьому разі варто наголосити про важливість розвитку інклюзив-

ної культури учасників освітнього процесу для того, щоб інклюзивна освіта дійсно приносила користь для всіх здобувачів незалежно від стану здоров'я.

10. Чи є конфлікти у Вашої дитини з іншими дітьми, пов'язані з порушеннями слуху?
50 відповідей

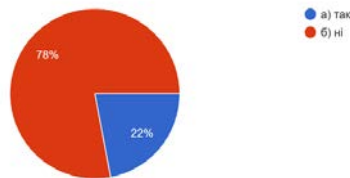

Рис. 2. Конфлікти дитини з порушеннями слуху з однолітками

На запропоноване питання щодо труднощів порозуміння з батьками інших дітей у закладах освіти 78% батьків стверджують, що не зафіксували таких труднощів. Утім, 22% батьків зазначають, що мають труднощі на ґрунті порозуміння з батьками інших дітей. Отже, варто наголосити на тому, що необхідна психоедукація таких батьків щодо важливості впровадження інклюзивної освіти в закладах освіти, про доцільність навчання здобувачів незалежно від нозологій та прищеплювання батькам основ інклюзивної культури.

Щодо питання про якість спілкування їхньої дитини з порушеннями слуху з іншими однолітками, що чують, то 62% батьків стверджують, що їхня дитина з порушеннями слуху спілкується з однолітками, що чують. Це свідчить про те, що більшість дітей із порушеннями слуху мають можливість та можуть спілкуватися з однолітками, що є позитивним виявом. Утім, 22% батьків зазначають, що спілкування має формальний характер. Це може вказувати на те, що деякі діти з утратою слуху можуть взаємодіяти з однолітками, що чують, але це спілкування може бути більш формальним чи обмеженим порівняно з типовими міжособистісними взаємодіями. Ще 16% батьків вважають, що їхня дитина з утратою слуху не спілкується взагалі з однолітками, що чують. Це може бути ознакою того, що деякі діти з порушенням слуху можуть відчувати бар'єри у спілкуванні зі своїми однолітками з типовим розвитком, що може впливати на їх соціальну адаптацію та взаємодію з ровесниками і на якість життя.

Цікавим є питання щодо наявності друзів у підлітка з порушеннями слуху. 88% батьків стверджують, що їхня дитина має друзів. Це позитивний висновок, більшість дітей з утратою слуху здатні розвивати і підтримувати дружні стосунки з іншими. Однак 10% батьків вважають, що не має. Це може бути ознакою того, що деякі підлітки з порушенням слуху можуть відчувати труднощі у встановленні та

підтримці дружніх зв'язків через комунікаційні бар'єри або відчуття соціальної ізоляції. 2% батьків узагалі не знають, чи має їхня дитина друзів.

Важливим є питання щодо звернення за допомогою у навчанні до вчителя учнем із порушеннями слуху. 40% опитаних батьків стверджують, що їхня дитина отримує допомогу у навчанні. Це свідчить про те, що значна частина дітей із утратою слуху має доступ до підтримки та індивідуального навчання в школі, що може сприяти їхньому академічному успіху. 34% батьків зазначають, що іноді отримує таку допомогу. Це може вказувати на те, що деякі учні з утратою слуху отримують підтримку лише у певних ситуаціях або нерегулярно, залежно від потреби чи доступності ресурсів. 14% опитаних батьків вважають, що допомогу від учителя учень не отримує взагалі. Це може свідчити про можливі проблеми з доступом до необхідних сервісів чи неадекватність рівня підтримки для дітей з утратою слуху в шкільному середовищі.

Стосовно питання дозвілля у підлітка чи молоді із втратою слуху, то 86% батьків зазначають, що їхня дитина має хобі. Однак 10% батьків указують на те, що їхня дитина не має хобі. 4% опитаних не знають, має хобі дитина чи ні. Слід зауважити, що наявність хобі як основної дозвіллено-рекреаційної діяльності сприяє зростанню суб'єктивного благополуччя у підлітків й молоді з порушеннями здоров'я, що виражається у задоволеності своїм життям і наповненні життя суб'єктивним сенсом.

На запропоноване питання щодо участі їхньої дитини з порушеннями слуху в позакласних заходах 88% батьків відповіли, що їхня дитина бере участь у таких заходах. 10% опитаних батьків стверджують, що їхня дитина не взяла участь у жодному позакласному заході. Варто зауважити, що участь учня чи студента у таких заходах сприяє підвищенню іміджу та авторитету у класному колективі та зменшенню проявів булінгу серед однолітків.

На питання, у яких позакласних заходах бере участь їхня дитина з порушеннями слуху, відповіді розділилися. 60% батьків зазначають, що їхня дитина займається спортом. Це свідчить про те, що багато дітей із утратою слуху беруть участь у фізичних активностях і спортивних заходах, що може мати позитивний вплив на їхнє здоров'я та соціальну адаптацію; 22% – малюванням. Це вказує на те, що деякі діти з порушенням слуху вибирають творчі або художні заняття як спосіб самовираження та творчого розвитку; 20% – інші заняття (включає різноманітні активності, такі як музичні заняття, танці, рукоділля або інші хобі, які сприяють розвитку інтересів та навичок дітей з утратою слуху). Утім, 12% батьків стверджують, що їхня дитина із утратою слуху

не має жодних занять (свідчить про можливі виклики у доступі до позакласних активностей для дітей із порушеннями слуху або про відсутність відповідних можливостей).

На важливе питання, чи батьки співчують своїй дитині з порушеннями слуху, 74% батьків відповіли, що співчують, а 26% – ні. Свідчення своєї дитині з порушеннями слуху свідчить про тугу батьків «за ідеальною і здоровою дитиною», що може виражатися в надмірній опіці над дитиною. Однак майже кожен четвертий опитаний стверджує, що не співчуває своїй дитині. Це зустрічається у ситуаціях повного прийняття батьками їхньої дитини з порушеннями здоров'я, її інтелектуальних та соціальних можливостей та виховання такої дитини з урахуванням її індивідуальних потреб.

Щодо життєвих труднощів, які трапляються підлітку чи молоді з порушеннями слуху, 48% батьків вважають, що варто тримати подалі від життєвих труднощів таких дітей (може відображати бажання батьків захищати своїх дітей від стресу, дискомфорту або негативних емоцій, які можуть виникати в результаті зіткнення зі складними ситуаціями), а 52% – навпаки, не намагаються відокремлювати дітей від труднощів (прагнення батьків забезпечити своїм дітям навички та засоби для ефективного розв'язання проблем та подолання викликів, що можуть зустрічатися на життєвому шляху).

84% батьків вважають, що вони допомагають своїй дитині з порушеннями слуху лише у разі необхідності. Такий підхід може сприяти самостійності та розвитку навичок у дитини, оскільки вона навчається вирішувати певні завдання чи проблеми самостійно. 16% батьків допомагають своїй дитині постійно. Даний підхід свідчить про наявність у батьків непродуктивного стилю виховання – гіперопіки, яка не надає підлітку чи молоді життєвих навичок успішного подолання труднощів, набуття необхідних компетенцій у розв'язуванні життєвих проблем.

Опитування виявило, що 96% батьків вважають, що особи з порушеннями слуху здатні досягти успіху у будь-яких сферах діяльності. Це свідчить про велику віру батьків у потенціал і можливості своїх дітей, незважаючи на їхні особливості. Такі результати підтримують ідею важливості рівних можливостей для всіх, включаючи людей із різними видами обмежень. Цей високий рівень підтримки може мати позитивний вплив на те, як суспільство сприймає та інтегрує осіб із порушеннями слуху. Віра батьків в успіх своїх дітей може стати мотивацією для розвитку і підтримки цих осіб у досягненні їхніх цілей у житті. Такі результати також підкреслюють важливість створення умов для рівного доступу до освіти, зайнятості та інших сфер для всіх громадян незалежно від їхніх особливостей.

Стосовно питання: «Чи відчуваєте ви смуток, коли бачите досягнення здорових дітей?», то 70% батьків підлітків і молоді з порушеннями слуху вважають, що не відчувають смутку, що може відображати позитивне ставлення або припущення, що їхні діти з порушеннями слуху можуть успішно функціонувати і досягати своїх цілей незалежно від обмежень. Однак 14% усе ж відчувають такий смуток. Це може вказувати на те, що деякі батьки можуть стикається зі стресом або емоційними труднощами у відношенні до соціального порівняння чи сприйняття успіху своєї дитини порівняно з іншими. А 16% – не визначилися із цього питання.

На запропоноване питання щодо порівняння батьками підлітків і молоді з порушеннями слуху проти однолітків, що чують, 58% батьків стверджують, що їхня дитина з порушеннями слуху така, як й інші діти. 24% батьків вважають, що їхня дитина більш свідомая й краща за інших. А 14% опитаних не визначилися. У цілому ці результати свідчать про різноманіття підходів у сприйнятті батьками своїх дітей із порушеннями слуху порівняно з дітьми з типовим розвитком. Вони також указують на важливість усвідомлення і підтримки батьків у вихованні дітей з особливими потребами, зокрема забезпечення позитивного самовизначення і підтримки їхніх здібностей та можливостей.

На питання, чи враховує родина думку дитини з порушеннями слуху, то 80% батьків відповіли, що їхня думка враховується. Це позитивний сигнал, який свідчить про бажання батьків враховувати потреби, бажання та точку зору своєї дитини. 20% батьків не завжди враховують думку дитини з порушеннями слуху. Це відображає відсутність або недостатню увагу до комунікації та взаєморозуміння з дитиною з обмеженнями у слуху та прояв гандикапізму з боку батьків.

86% батьків вважають, що їхня дитина з порушеннями слуху бере участь в обговоренні сімейних справ. Це свідчить про те, що більшість батьків усвідомлює важливість включення своїх дітей у сімейні розмови, дозволяючи їм брати участь у прийнятті рішень та відчувати себе членами сімейного колективу. 14% батьків вважають, що не бере участь. Це може відображати відсутність можливостей для дітей з обмеженнями слуху взаємодіяти або брати участь у сімейних розмовах через комунікаційні обмеження або недоліки. Бажано, щоб батьки забезпечували можливість для взаємодії та спілкування з дітьми, використовуючи підходи, що враховують їхні особливі потреби і можливості. Такий підхід сприяє підвищенню самооцінки та емоційного благополуччя дітей з обмеженнями слуху, а також покращує загальну динаміку і взаєморозуміння в сімейному колі.

На питання, чи батьки, які виховують підлітків і молоді із порушеннями слуху, соромляться такої дитини відповідь одноголосна – 100% не соромляться. Така одноголосна відповідь свідчить про високий рівень прийняття дитини з порушеннями слуху з боку батьків. Це важливо, оскільки підтримка та повага з боку близьких людей, зокрема родини, є значущими для психологічного і соціального благополуччя дітей з особливими потребами.

Одноголосно 100% батьків зазначають, що пишаються успіхами своєї дитини з порушеннями слуху. Це вказує на те, що батьки усвідомлюють й адекватно оцінюють досягнення своєї дитини.

На запропоноване питання щодо готовності їхньої дитини з порушеннями слуху до самостійного життя, окремого від батьків 64% опитаних батьків стверджують, що ні. Однак 36% батьків вважають, що готова. Ці результати свідчать про індивідуальний підхід і різноманітність думок батьків у визначенні готовності своїх дітей із порушеннями слуху до самостійного життя. Важливо враховувати, що готовність до самостійного життя може бути залежною від багатьох чинників, таких як розвиток комунікаційних навичок, навчання, самообслуговування та здатність адаптуватися до навколишнього середовища.

Стосовно власного доходу у підлітка й молоді з порушеннями слуху, то 68% батьків стверджують, що їхня дитина не розпоряджається власними доходами. Однак 32% батьків вважають навпаки. Ці результати показують, що підходи до управління фінансами дітей із порушеннями слуху можуть бути різними залежно від родинних умов, особистих потреб та можливостей дитини. Для багатьох батьків важливо забезпечити безпеку і підтримку своїм дітям, зокрема у справах, пов'язаних із фінансами. Важливо зазначити, що розвиток фінансової грамотності та навичок управління грошима є важливими аспектами незалежності для підлітків і молоді з порушеннями слуху. Батьки можуть грати ключову роль у підготовці своїх дітей до самостійного життя, включаючи аспекти фінансової незалежності і вміння управляти особистими фінансами.

Результати дослідження показали, що 32% батьків вважають, що контролюють свою дитину з утратою слуху. 52% батьків не завжди контролюють свою дитину з порушеннями слуху. 16% батьків стверджують, що не контролюють. Ці результати свідчать про різні підходи батьків до контролю та нагляду за своєю дитиною з порушеннями слуху. Важливо враховувати індивідуальні потреби і здібності кожної дитини під час прийняття рішення щодо рівня контролю та підтримки з боку батьків. Бажано забезпечувати баланс між наданням свободи та незалежності дитині й забезпеченням необхідної підтримки і допомоги в разі потреби.

На запропоноване питання щодо спільного проживання між батьками і їх дитиною з порушеннями слуху 90% батьків стверджують, що їхня дитина проживає з ними. Лише 6% – окремо. Ці результати вказують на важливість сімейних зв'язків для багатьох батьків дітей із порушеннями слуху. Спільне проживання може сприяти створенню підтримуючого середовища, розвитку дитини та забезпеченню необхідної допомоги і підтримки. Важливо, щоб батьки і діти мали можливість знаходитися в умовах, які найкраще відповідають їхнім потребам і сприяли їхньому щасливому та здоровому розвитку.

Висновки та перспективи дослідження.

Аналіз отриманих результатів показав, що більшість батьків має позитивне ставлення до своїх дітей із порушеннями слуху і виховують їх з урахуванням особливостей і потреб таких дітей. Підлітки й молодь із порушеннями слуху виховуються батьками в культурі чуючих, культурі Глухих або бікультурно (у культурі Глухих й чуючих одночасно). Опитані батьки стовідсотково приймають своїх дітей із порушеннями слуху та пишаються їхніми досягненнями у житті та навчанні. Опитування виявило недостатню інклюзивну компетентність із боку вчителів закладів загальної освіти, батьків дітей, щочують, і самих дітей із типовим розвитком.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у розробленні психоедукаційної програми підвищення рівня знань щодо психологічних особливостей осіб із порушеннями слуху для трьох категорій: викладачів закладів середньої та вищої освіти, учнів та студентів із типовим розвитком та їхніх батьків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Денищук І.П. Стратегії ефективної взаємодії з батьками осіб з особливими освітніми потребами на рівні закладу освіти. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2023. № 69. С. 80–90. DOI: 10.31652/2412-1142-2023-69-80-90.
2. Чопик Л.І. Проблема прийняття батьками дитини з обмеженими можливостями. *Психологічні*

засади розвитку, психодіагностики та корекції особистості в системі неперервної освіти : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, 30–31 жовтня 2020 р. / за наук. ред. Л.О. Матохнюк. Вінниця : КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти», 2020. № 3(29). С. 314.

3. Федоришин Г.М. Народження дитини з відхиленнями в розвитку як ненормативна криза сім'ї. *Молодий вчений*. 2015. № 5(4). С. 91–94. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_5\(4\)_24](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_5(4)_24)

4. Ivanashko O., Virna Z., Sipko L. Psychological indicators of emotional safety of parents of children with special needs. *Psychological Prospects Journal*. 2022. № 39. P. 153–165. DOI: <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2022-39-iva>.

5. Пехарєва А. Гармонізація самооцінки підлітків з порушеннями слуху засобами інтенсифікації роботи з родиною. *Вісник Львівського університету. Серія «Психологічні науки»*. 2021. Вип. 9. С. 202–210. DOI: <https://doi.org/10.30970/PS.2021.9.26>.

6. Казачінер О.С., Бойчук Ю.Д. Наукові підходи до класифікації типів родин, що виховують дитину з особливими освітніми потребами. *The 9th International scientific and practical conference «Scientists and existing problems of human development»*, Zagreb, 14–17 Nov. 2023. Zagreb, 2023. 426 p.

7. Федоришин Г.М. Психологічні проблеми сімейного виховання : навчальний посібник. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. 224 с.

8. Kumar S. & Rao G. Parental attitudes towards children with hearing impairment. *Asia Pacific Disability Rehabilitation Journal*. 2008. Vol. 19. № 2. P. 113.

9. Sealy J., McMahon C., Sweller N. Parenting Deaf Children: Exploring Relationships Between Resolution of Diagnosis, Parenting Styles and Morale, and Perceived Child Vulnerability. *Journal of Child and Family Studies*. 2023. Vol. 32. № 9. P. 2761–2775. DOI: 10.1007/s10826-023-02579-z.

10. Riddhima U., Ranjan R. Knowledge, Attitude and Practice about Hearing Impairment among the parents of children posted for Cochlear Implantation. *The International Tinnitus Journal*. 2022. Vol. 25. № 2. P. 154–161. DOI: 10.5935/0946-5448.20210028.

11. Overgaard K.R., Oerbeck B., Wagner K., Friis S., Øhre B., & Zeiner P. Youth with hearing loss: Emotional and behavioral problems and quality of life. *International journal of pediatric otorhinolaryngology*. 2021. Vol. 145. 110718. P. 1–7. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijporl.2021.110718>.